

Албена Вачева

Югозападен университет „Неофит Рилски“

bnv@abv.bg

ORCID ID: 0000-0002-8757-700X

„Значиии... Не такова продължение очаквах“¹ Читатели, коментатори, мрежови интерпретации

Albena Vacheva

South West University Neofit Rilski

“So... This is not the sequel I was expecting” Readers, commenters, network interpretations

Abstract

The main topic in the article is a question about the place and role of literature and different technics of interpretation, practiced by the readers. In the focus of the study are 4 novels very popular and representative about Bulgarian mass literature – and especially – about chick lit. The novels as *Za edna nosht*, *Yoga, lyubov i drugi mitove*, *Triumfat na kuchkite*, *Triumfat na kuchkite (Prodalzhenieto)* provoke wide discussions in social networks. A new term – the social resemblance principle – is forged and used to explain the communicative position of big fan groups of readers, which in the process of literary texts explanation recognize chick lit novels as a description of reality. From that position they argue with the critically oriented readers, raising up fictional models to socially and moral valid norms in the battles for cultural categories interpretation.

Keywords: mass literature, readers, commentators, postfeminism, network interpretations, social resemblance principle

¹ Репликата е от коментар към Фейсбук страницата „Вики разказва“ (<https://www.facebook.com/vikirazkazva/posts/pfbid02AUXudRF5563xTvpug9jrSs3dXFu1P5Sz2TkT3bkKFtkZmc2WQ8M1Qi9t7Nk2nKGal>). Навсякъде в текста е запазен правописът на цитираните коментари и мнения от социалните мрежи.

„Краткият отговор на въпроса „Кой чете“ е „почти всеки“. В „обикновен ден“ хората твърдят, че прекарват малко над половин час в четене на списания, близо три-четвърти часа в четене на вестници и над един час в четене на книги“, пишат в изследването си върху американската и европейските култури Уенди Грисволд, Тери Макдонъл и Нейтън Райт (Griswold, McDonnell, Wright 2005: 128). Четенето, продължават изследователите, е константно свързано с образованието – по отношение на подготовката на изследваните лица, и със свободното време. В допълнение към образованието „заможните хора четат повече, белите четат повече от афроамериканците и латиноамериканците, жените четат повече от мъжете и хората от предградията четат повече от живеещите в селата или останалите градски жители“ (Griswold, McDonnell, Wright 2005: 129). В исторически план четенето започва най-напред в градовете, като първоначално – заради по-високото ниво на грамотност – мъжете четат повече. Ситуацията обаче постепенно се променя и се достига до масовизация на четенето и включването на жените като читателска аудитория, при това – като доминираща категория според социологическите проучвания на четенето.

Днес на четенето се гледа като на сложен комплекс от множество процедури, настояват изследователите; то наподобява по-скоро мрежа, отколкото бинарни противопоставяния между четене и нечетене. „Четенето е социална практика и хората четат през цялото време като незабележима част от ежедневните си задължения, в допълнение към формалните случаи, когато сядат да четат“ (Griswold, McDonnell, Wright 2005: 132). В резултат на това на самото четене трябва да се гледа едновременно и като на индивидуална компетентност, и като на „социална грамотност“, позовават се на проучванията на Брукмайер, Уанг и Олсън американските изследователи. На четенето вече не е достатъчно да се гледа като на самотно и отстранено занимание.

Четенето отдавна е излязло извън институционалния контрол на тълкуване и налагане на смисли. Литературното поле вече функционира под натиска на центробежни и центростремителни сили, които не само променят неговата структура, но се оказват и решаващи (макар и понякога като вторичен ефект) за формирането на литературния вкус у масовата читателска аудитория. Този литературен вкус е не просто част от когнитивните възможности на отделно взета четяща личност, а в логиката на цитираните учени, е функция от активиране на интерактивни практики, които имат и своите социокултурни предпоставки. В резултат на това когнитивните възможности на читателите и техният литературен вкус могат да се разглеждат като функция от съзнателното или несъзнателното обработване на множество информационни цялости (по-големи или по-малки), достигнали до ума им. И тук другите канали, доставящи информация или забавления, не само че не могат да бъдат пренебрегнати, а напротив, работата с тях може да разкрие наличието на голям ресурс за формиране на специфична литературна грамотност.

Мрежово изграждане на смисли

Профилирането в широк растрер на пишещите художествена литература във Фейсбук изисква задълбочено и продължително проучване. Настоящото проучване се фокусира върху авторки, чието творчество представлява максимално отдалечена и същевременно достатъчно мощна провокация към литературното поле, гледано от позицията на институционалната включеност в процесите на социално смислообразуване. Става въпрос за Венета Райкова, Люси Елеазар и Виктория Пенкова². И трите имат свои страници във Фейсбук, където профилите на писателки и инфлуенсърки се припокриват, за да изградят изчистени в пазарно отношение образи с огромно влияние върху читателската аудитория. Аудиторията също реагира с различна активност на отделните постинги.

На страницата <https://www.facebook.com/vikirazkazva> Виктория Пенкова създава продължително време истории, които ще бъдат (или са) включени като част от романа „Йога, любов и други митове“. Представянето на самата страница гласи: „кратки художествени етюди с филмов привкус“. На нея, подобно на комикс (или роман в картини), кратките истории са илюстрирани с различни изображения, които привличат вниманието към публикациите, някои от които предизвикващи и коментари. В сайта BG-МАММА корицата на книгата е публикувана в тема „На море в Гърция 2024 – I“ и за кратко сменя темата за избор на място за летуване, провокирайки размяна на реплики за книгата. Потребителка с никнейм *anitaxx* споделя корицата на книгата заедно с ревиютата, публикувани на четвърта корица от изданието на „Сиела“, и собствен коментар, в който пише: „Нещо, на което попаднах днес. Тъй като практикувам йога много ми допадна заглавието, без да очаквам нещо дълбоко уау. И докато другата част от групата ми мечтаят за ретрийт на Бали, аз мечтая за сутрешна йога на Балос“ (<https://www.bg-mamma.com/?topic=1622173.375>). Самата *anitaxx* е авторка на над 1230 коментара по различни теми в сайта. *Молец* (с 319 мнения и коментара) подема темата, като отбелязва: „Имам чувството, че извират на килограм подобни четива“. След което се извинява на *anitaxx*: „anitaxx, нищо лично към публикацията Ви, разбира се, държа да уточня, само отбелязвам тренда. Даже напротив – много се радвам, че споделяме и книги, които ни водят задочно на любимото място. То за плаж си трябва нещо по-лежерно“. И пуска корица на издание, което предстои да прочете. *Параход* (11638 коментара общо) се включва в разговора: „Ба, ако знаеш за Италия колко подобни бозици има! Мисля, че най-ниското, до което съм падала на плажа, е „Островът“ на Виктория Хислъп“. *Anitaxx* отговаря на *Молец*: „Въобще не се притеснявай. Самата аз казвам, че този тип книги нямат особена литератур-

² За близостта между романите на трите авторки като принадлежащи към чиклит жанра в българската проза вж. Вачева (2024 под печат).

на стойност, но са идеални за излежаване на пясъка. Някой път се случва да има и някой важен гръцки детайл. При мен това се случи с една от книгите и това стифадо³ на което толкова се възхищаваха“ (<https://www.bg-mamma.com/?topic=1622173.375>).

На 12.11.2021 г. Венета Райкова публикува на страницата си във Фейсбук пост със следното съдържание: „Мили момичета, да знаете, че много личи, когато някой е чел книги. Написала съм 9 книги, които ще ви помогнат да си намерите богат мъж и да го задържите, как да създадете собствен бизнес и да не го провалите. Всичко е много просто – трябва да спазвате духовните правила на Вселената, всеки му според делата, просто е, но трябва да се чете“⁴. Коментарите са само 6, но реакциите на Фейсбук потребителите са 6000. (Последователите ѝ в мрежата са над 81000.) Правилата на Вселената са разписани в книгите (в това число и в тези на Венета Райкова), а за да се разберат от всички, трябва да се чете. Чете активно и Катрин Вачева, която публикува във Фейсбук информация за премиерата на „Триумфът на кучките“ в книжарница „Гринуич“, в която пише: „Първата книга таблоид „Триумфът на Кучките“ от Венета Райкова!!! Ще я прочета с удоволствие, а на Вени желая здраве, голям тираж и бъдещи творчески успехи върху белият лист или в телевизионният ефир! Не е случайна и моята татуировка във вътрешната страна на устните ми „bitch“ – жена, която се бори, знае и постига целите си!“⁵ Самата Катрин Вачева е представена на собствената ѝ страница в социалната мрежа като „Мис Вселена 2018“, „Топмодел 2010“ и „Най-секси модел 2008“. В раздел месторабота наред с няколко модни агенции са посочени и популярни телевизионни предавания като „Черешката на тортата“, „VIP Brother 2015“, „Бягство към победата“.

Самата Венета Райкова, представяйки книгите си, използва профила си доста активно – кратките текстове са комбинация от информация за изданието, намек за личния живот на авторката, „вселенска“ мъдрост, която тя е открила или потвърдила, преминавайки през множество житейски препятствия, малко прогностика за бъдещето и доста фотографии – в това число и на нейна снимка от „Плейбой“ през 2002 година. С всичко това Венета Райкова на практика функционира и като инфлуенсърка, използвайки популярността и познанствата си в светските среди, за да продава един определен продукт – а именно – четива за определена – при това немалка – читателска аудитория. В този смисъл тя може би е една от първите в България книжни инфлуенсърки, която през цялото време следи тенденциите в мненията на

³ Стифадо – традиционно за о-в Крит и бавно готвено гръцко ястие с месо.

⁴ Публикацията е на адрес <https://www.facebook.com/venetahot/posts/pfbid02QoigY6uqYd7gUiixrbx5vnTdQmtV21G472aDJghDPstuYRpo02khFo64PsYZHN791>

⁵ Публикацията е с дата 08.03.2016 и може да бъде открита на следния адрес <https://www.facebook.com/katrin.vacheva/posts/pfbid0SVFCHYVqrJybKwZaiPZVWUc5g7aGgBxjDkwQoXbJn7TxVDJoyUnKckVRaCttMUugl>

по(читателите) си и активно ги модерира по посока пазарната реализация на произвеждания от нея продукт. Към днешна дата явлението значително се е разраснало до такава степен, че с висока убеденост може да се твърди, че авторът като инфлуенсър изгражда мрежи от коментиращи потребители в интернет, чиято „критическа“ тежест е значително по-голяма от тази на специалистите и експертите по литература.

Във фейсбук групата „Какво четеш“ (с над 257000 членуващи в нея) на 3 март 2018 читателка пуска коментар, който гласи „Триумфът на кучките“ Уникално завладяваща“. Следва снимка с част от текста на книгата, в който се казва: „Веднъж беше прочела, че ангелите живеели до книгите. Да, така пишеше – ангелите се събирали на групи точно там, където има много книги! Сигурно и в нейния дом живееше поне един ангел, защото едната ѝ стена беше цялата в рафтове с книги“⁶. Коментарите под информацията са 103; в един момент авторката е решила да забрани изказването на мнения от останалите читатели и членове на групата. Самият разговор се характеризира с острота на тона, ключови принципи за водене на дискусия са напълно пренебрегнати, достига се до обидни реплики както по отношение на поддръжниците на Венета Райкова, така и по адрес на читателите, които не харесват създаваната от нея литература. Една от участничките в разговора заявява: „Тва снобите са като въшките – газ, мас и оцет само ги оправя. Те били чели само некви умни книги. Само те знаели, коя литература е добра. Въшчициии с късички мисли“. Коментар по повод публикацията за „Триумфът на кучките“ гласи: „[...] акъла ти по-малък от аспирииче“.

Пълната непримиримотост в изказаните мнения разкрива дълбинните пластове на борбата за културните смисли. *Модератори, автори, администратори* и *водещи сътрудници* са лицата, които се включват в интерпретирането на книгите, тяхното място в цялостния културен контекст, естетическите принципи, на които са подчинени. Липсва – или по-точно – рядко се проявява мнението на литературния експерт, но и когато го има, то не е изказано и респективно възприето от останалите в групата като изказване, което има по-голяма тежест и определящ разговорите ефект.

В *Goodreads* има създаден профил на Люси Елеазар, а книгата ѝ „За една нощ“ е със собствена страница <https://www.goodreads.com/book/show/37134303-a-night-to-forget>. На нея има 28 читателски отзива, а общата оценка за книгата е 4.11 от общо 5. Сумарната оценка се е получила като резултат от присъдените точки от 251 читатели. Две читателки са присъдили по 2 точки на романа и са се мотивирали по следния начин: „Но нещо ми липсваше... Разбирам недоразуменията между двамата главни персонажи, макар че не мога да си обясня поведението им. И той, и тя са над 30 г., а се държаха доста незряло. Героите нямаха достатъчно дълбочина, а нямаше

⁶ Публикацията е на адрес <https://www.facebook.com/groups/kakvochetesh/posts/1603461303068294>

и достатъчно време да ги опозная и да си харесам някого. Сюжетът беше добре измислен, до ситуацията със сестрата... Там нещата рязко издишаха! Плоско и прибързано разрешение на проблема, което остави леко неприятно усещане“ (коментарът е на потребителка с псевдоним *Eti*, която е активна читателка с над 453 коментара/прегледа за различни книги). На свой ред *Demarcyk* (авторка на 47 отзива в Goodreads) пише: „таз книга я изслушах само да видя кфо представлява романтична книга и да си успокоя самотата. Историята си ми беше интересна но много предвидима и безсмислена. Доста банални и досадни нещица. Не знам дали книгата или жанрът ми пречат“. Съдейки по оценките, с авторките на изказаните мнения са съгласни общо 15 души, запознали се с книгата на Люси Елеазар.

Положителните мнения категорично надделяват, като в тях се отбелязват лекият и приятен стил на писане, интригуващото описание, начинът, по който са създадени и действат героите, търсят се психологически и друг тип мотивации на тяхното поведение. Става ясно, че коментиращите познават не само тази, а и някои от останалите 8 книги на авторката и в отзивите си правят препратки и към тях. *Andrian Georgiev* пише: „След тази книга (и предишните 3) на Люси Елеазар, страшно много ме влече да изуча творчеството ѝ в хронологичен ред. Интересно ми е как е прогресирало то, защото е ясно, че и „ЕДНА НОЩ“ е любовен роман, но има заемки на трилър. [...] Въпреки това, книгата е хубава. Хубава е, защото е за обикновена история. А обикновените хора се припознават в обикновени неща“.

Трите платформи предполагат форми на общуване и различни възможности за контрол върху споделянето на мнения от страна на участниците читатели. Наблюденията показват, че възможностите за модерирание на споделянето рядко се използват от администраторите на групите или авторите на основния постинг. Самите диалози между читателите обаче показват, че предлаганите интерпретации на един или друг текст на практика не участват във формирането на смисли в резултат на споделянето. Като цяло масово се използват механизмите на общуване в социалните мрежи, характеризиращо се с твърдото отстояване на предварително изградено собствено мнение, провокираното несъгласие се изказва най-често остро и без да се отчита написаното от другите, забелязват се резки смени на темата и манипулативна подмяна на тези и аргументи, смесването на факти с интерпретации, непроверени за достоверност. Много често мненията на участниците остават непроменени от началото до края на дискусиата, като обсъжданият литературен текст остава интерпретативно недовършен или – нерядко – изобщо незапочнат. Наред с факта, че отчетливо се забелязва липсата на експертни критически мнения, за което се каза и по-горе, ясно се виждат и критически пропадания в самото четене и читателско поведение.

Споделеното се свежда до нещо, което може да бъде определено като *принцип на социалното уподобяване*. Текстът се харесва на читатели, кои-

то – от една страна – разпознават себе си през въобразената си близост с героите, а – от друга – притежават социален опит, въз основа на който изграждат контекстуалните обвързаности на текста. Като част от наблюдения, които се нуждаят от допълнително верифициране, тук може да се каже, че прилагането на този подход се регистрира и при обсъждането на книги, за които има достатъчно и при това широко представени и достъпни експертни критически мнения.

При обсъждането на текстове, принадлежащи към масовата литература, основен аргумент се явява „описанието на живота такъв, какъвто е в действителност“. Читатели и от двата пола дават редица примери със собствени преживявания, близки или идентични на описаните, като ясно доказателство за естетическите достойнства на текста и – също важно – за неговата практическа приложимост и полезност. Това, което са изстрадали героите/героините, поражда доверие в споделените от авторките (в случая) мъдрости и ги превръща в споделено знание от страна на читателите, които го приемат като ориентир при настройването на моралните и житейско-стратегическите си компаси.

„Подреждането на информацията в кластър и нейното сортиране“, пишат Даниел Ръсел и Малкълм Слейни, се използват като методи за организиране на резултатите. За разлика от тях, „осмислянето (sensemaking) е цялата съвкупност от поведения, участващи в постигането на дълбинно разбиране на същността на съдържанието, а не е просто измерване на ефективността на проучването, осъществено в самота“ (Russel, Slaney 2004: 1).

Наблюденията на двамата изследователи върху работата с информационни масиви могат да бъдат отнесени и към случващото се с литературния текст. Той също може да бъде видян като част от информационна цялост, която организира читателската компетентност, за да я включи в дискусиата с другите четящи. Коментарите под книгите показват, че литературният текст не се приема като специализирана информация, за чието разбиране е необходима определен тип компетентност. Образците на популярната литература се разглеждат като достатъчно достъпни за всеки, за да се прилагат някакви техники за дълбинното им разбиране. Поради тази причина читатели, които демонстрират по-висок потенциал за анализ на художествен текст, много бързо се отказват да извеждат критически аргументи в защита на тезите си и най-често се задоволяват да участват в диалога според установените и наложили се правила. В част от примерите по-горе се вижда, че дори умишлено се използват жаргонни и масово употребявани изрази, както и съзнателно допускане на правописни и пунктуационни грешки, за да демонстрират снизходителното си отношение към собственото си включване в дискусиата и фен групата на конкретната книга.

Междинната категория от коментиращи използват стратегия, изразяваща се чрез репликата „текстът не е сериозен, но може да се чете на почивка“.

Предвид характера на платформите е много трудно да се определи колко от тези читатели се занимават професионално с литература и какви са реално техните интереси в сферата на художественото слово. Необходимо е специализирано изследване, за да се проследи дали работата им е свързана с постоянно четене на литература⁷, която да повиши тяхната експертна компетентност в сферата, в която са заети. Такъв тип проучване би разкрило известни нюанси при профилирането на аудиторията и би дало възможност да се съставят допълнителни класификатори за по-детайлните нагласи на самите читатели. Това, което може да се каже на този етап обаче, е, че – в най-едър план – свободното време на четящите с подобен профил се запълва от четене на литература, на която те самите отказват да признаят високи художествени качества. Може да се допусне също така, че те вероятно познават определени критически текстове и тенденции, имат изградени компетентности по отношение на разделението „масова“ – „висока“ литература, а също така в по-голямата си част може би разпознават с лекота различните жанрове и стилове в сферата на художествената литература. Всичко това им дава основание да класифицират наличните на пазара произведения като стойностни и такива, които са подходящи за „свободното време“, и въпреки това избират да го запълнят с текстове, които „стават за четене през свободното време“.

По този начин, дори и да отказват да разпознават текстовете като значими за формирането на техния читателски профил и да се дистанцират от целия набор от възможности за социално уподобяване през текста и в текста, те все пак разпознават тази литература като важна от гледна точка на принципа на удоволствието, което получават като читатели. Това удоволствие се проектира не само в четенето, а и в огромния потенциал за споделяне на коментари в различните интернет базирани платформи, за приближаване до определени гледни точки или за демонстриране на различаващи се от останалите компетентности за интерпретация и разбиране. Първоначалните наблюдения показват, че този тип четящи рядко се включват с мнения, в които се обсъждат странични теми – като например разговора за „важното практическо знание“ (получено от книга) за гръцкото стифадо, което може и трябва да се опита при евентуално следващо пътуване до Гърция.

От позицията на познаващи по-широк профил литературни произведения те не много често се включват и в разговори, свързани с обсъждането на морални категории и норми, доколкото не разпознават тези масови текстове като отразяващи и задълбочено интерпретиращи етически пробле-

⁷ Участничка в дискусията за книгата на Люси Елеазар споделя например, че чете основно „по-сериозна“ литература с медицинска насоченост, но препоръчва книгата на всички (в това число и читатели на сериозна литература), като завършва, че именно „За една нощ“ ѝ е „върнала вратата в българските автори“. Друга коментираща читателка споделя, че е успяла да се откъсне от „сухата материя на финансово-счетоводната тематика“ и да се потопи в романтиката на любовта.

ми и предизвикателствата пред съвременните хора. „Плоското и прибръ-зано разрешение на проблеми“, които имат реална социална значимост и предизвикват вниманието на обществото, „оставя леко неприятно усещане“ у четящите, както коментира цитирана по-горе читателка. Това усещане е в основата на дистанцираността от ценностното съдържание на подобен тип литература, но такива заглавия не липсват в библиографския списък от четива, както и до използване на възможностите за изказване на мнения за тях и за литературата изобщо.

В дискусиите за литературата, включваща четива, сходни с разглежда-ните романи, най-широко представен е профилът на читателите (с преобладаващо присъствие на жени), които не просто ги харесват, а са сериозни и лоялни почитатели на техните авторки. Книгите се харесват и се превръщат в център на интерес със значително по-широк обхват. Читателите най-често познават голяма част от творчеството на своите любими (фаворитизирани) писателки, проявяват упоритост и последователност при проследяването на различни техни телевизионни изяви и такива в подкаст предавания, четат „жълти“ вестници и сайтове, в стремежа си да се запознаят с неразкритите страни от личния живот и биографиите им. Всичко това извежда четенето встрани от представата за самотно занимание и го превръща в специфична интеракция, приближавайки четенето на художествен текст до анализиране на широк набор от информационни масиви. Интерпретацията и разбирането само в много малка степен са резултат от работата на въображението, а са по-скоро функция от алгоритъм, включващ в себе си обработка на информация за онова, което читателите възприемат за реалност. Независимо че в случая най-често става дума за модерирана семиотична система (най-често от медиите в различните им съществувания), това само засилва усещането за убедителност и правдивост на литературния текст. В коментарите се търсят и откриват цял набор от връзки между текст и социални реалности, при това дори там, където историята е изцяло фикционална и много рядко носи претенции за каквато и да била форма на реализъм (най-видимо в текстовете на Люси Елеазар). Ако това се окаже трудно постижимо, приближаването е по линията на психическото преживяване на героите, които, макар и в зряла възраст, често пъти реагират като личности в процес на съзряване и израстване и читателите лесно се уподобяват с техните емоции и преживявания.

„Описаните в книгата взаимоотношения са заредени със страст, с напрежение, но и с недоверие и ревност. Двамата се искат, но все нещо им пречи да разгърнат нещата между тях. Донякъде ме дразнеше, че твърде често спираха да се търсят в големи промеждутъци от време само защото са останали с погрешни впечатления от дадена ситуация без да търсят разговор и изясняване на нещата. От една страна бяха твърде горди, от друга се държаха като тийнейджъри“, отбелязва в мнението си *Антоанета*, коментирайки

„За една нощ“ на Елеазар⁸. *Ренета Кирова* добавя: „А и почва вече да ме дразни, че вместо да разговарят едни с други, се появяват все някакви ситуации, при които те си тръшват телефоните, престават да се търсят и се правят на обидени. Твърде много такива моменти имаше, като се редуваха той и тя и не само в тази нейна книга. Още повече че те са 30-40 годишни и би трябвало да се държат по-зряло“.

Читателките се дразнят, ядосват се, заемат дистанцираната позиция на хора с опит и от натрупаните собствени позиции за човешките отношения оценяват действията на персонажите и тяхната емоционална мотивация по начин, по който биха коментирали и обсъждали реално съществуващи хора, които те лично познават. За формирането на мнения литературно-критическата експертиза не играе особена роля за изграждане или промяна на гледната точка. Дори напротив, тя може да се окаже семантичен свръхтовар, който най-често провокира допълнителна острота и грубост в тона на дискусиата. Изказаната експертна оценка или привеждането на препратки към професионално осъществен критически прочит влиза в противоречие с всичко онова, което е част от удоволствието от четенето на този тип литература, поради което активизира фен групите за бързи и категорични реакции.

Постингите и коментарите, отнасящи се до разглежданите романи, изграждат своеобразна общност от читатели, споделящи близки ценности, от една страна, както и сходни когнитивни компетентности и социална грамотност, от друга. Сформират се временни или по-краткотрайни читателски групи, които достигат до смислите на текста, до неговите контекстуални обвързаности, исторически положености и вътрешнолитературни връзки въз основата на случваща се в рамките на четенето интеракция. Комуникацията с текста е успоредена със своеобразна социална комуникация, което се превръща в неизменна част от разширяване на интерпретациите на самия текст. Едновременното четене на текста и на мненията на други читатели, както и споделянето на собственото мнение още преди да е приключило четенето, изгражда сложен мрежови конструкт, съдържащ потенциал за междуличностна свързаност в изцяло виртуална среда.

Социалният опит на читателките на този тип романи е част от символната съпротива, която се регистрира през дискусиите. Отчетливият акцент върху сексуалността на героите, при която обикновено главната героиня не просто влиза в равноправни отношения, а има водеща роля при избора на партньор, я представя като активна и доминираща и в сферата на интимното. Групите читателки одобряват подобно персонажно поведение и фабулна динамика, разпознавайки себе си в съществуващите социални отношения. Проблематизирането на въпросите на пола като биологична и социална категория и акцентите върху сексуалната другост и различие като ключови

⁸ Коментарът е на адрес <https://www.goodreads.com/book/show/37134303-a-night-to-forget> (07.09.2024).

елементи на идеологически мотивирания феминизъм в случая са просто нерелевантни. Може да се каже дори, че често пъти са обект на открита или не съвсем лесно забележима критика, или на специфична социална „амнезия“, според анализа на Джес Бътлър (Butler 2013: 38), за което допринасят самите жени. Тази тенденция е характерна за третата вълна на феминизма (или на постфеминизма), два от термините, използвани за обозначаване на „епистемологичния разрыв, който оспорва доминацията на англоамериканския феминизъм, и за [маркиране на] време „след“ определен момент в историята на феминизма“ (Butler 2013: 42).

За най-голямата група читател(к)и, четящи този тип литература, героините – особено на Венета Райкова и Виктория Пенкова – са еманципирани жени в смисъла, който е получил феминизмът в масовите представи. Те не са подчинени на мъжете в сексуално отношение и това се изразява в различните промискуитетни връзки, чрез които те демонстрират своята социална освободеност и пълна независимост от мъжете. Разказът на Райкова е убедено предпоставен с известна самовлюбеност в прототипа на главната героиня (налични са биографично-таблоидизирано аргументирани подсказки, че прототипът е самата авторка), действаща „принципно“ и „безкомпромисно“ както в професионално отношение, така и в интимен план. При Виктория Пенкова има силна доза ирония, но и в нейния текст сюжетът се конструира около директното описание на сексуални сцени и описание на полови органи, мислени в контекста на удоволствено-консуматорското. Моника Круз („Йога, любов и други митове“) е на практика от поколението, слушащо музиката на Ники Минаж, което свободно изповядва вярата в „силата на момичето“ (girl power). Тя се различава от главната героиня в „Триумфа на кучките“, правейки нещата по напълно естествен начин. Нейната момичешка сила или власт се възприема като естествено дадена и се олицетворява от казаното от певицата Ники Минаж: „Моята музика кара момичетата да се чувстват така, сякаш могат да направят всичко. Винаги казвам на моите момичета⁹: „Бъдете винаги успешни, независимо от мъжа“ (Butler 2013: 36).

Читателите, които са част от широките фен групи на пишещите, споделят своята убеденост във важността и значимостта на публичната известност на автор(к)ите. Комбинацията от таблоидно-рекламното и визуално-популярното поставя самите текстове в специфична интерпретативна среда, като им придава значения, получени в резултат на мрежова комуникация. В този контекст те са отстоявани (мненията за смислите от прочитите) от позицията на представата за един на практика безграничен релативизъм, изнасящ ценността на собственото мнение на всеки един от коментиращите до претенцията за критическо равенство и дори експертност. В някои от случаите

⁹ В оригинала е използвана думата *Barbz*, с която изпълнителката се обръща към онлайн фенките си. Наименованието произлиза от „момичешкото алтер его на Ники Минаж *The Harajuku Barbie* и модата, която рекламира“ (Katz 2020).

то може да прерасне и в конкретни съвети към авторите как да се развие сюжетът или какво да се случи в следващата книга. Едно явление, което не е ново като световна практика, но днес е значително улеснено от непрекъснатата и постоянна връзка с автора в реалното време на социалните медии.

Библиография

- Вачева 2024: Вачева, Албена. Постфеминизъм с таблоидни черти. – *Литературата*, № 33, под печат. [Vacheva 2024: Vacheva, Albena. Postfeminizam s tabloidni cherti. – *Literaturata*, № 33, pod pechat.]
- Елеазар 2018: Елеазар, Люси. *За една нощ*. София: Оптимал пбблишинг. [Eleazar 2018: Eleazar, Lyusi. *Za edna nosht*. Sofia: Optimal publishing.]
- Пенкова 2024: Пенкова, Виктория. *Йога, любов и други митове*. София: Сиела. [Penkova 2024: Penkova, Viktoriya. *Yoga, lyubov i drugi mitove*. Sofia: Siela.]
- Райкова 2016: Райкова, Венета. *Триумфът на кучките*. София: Ентусиаст. [Raykova 2016: Raykova, Veneta. *Triumfat na kuchkite*. Sofia: Entusiast.]
- Райкова 2021: Райкова, Венета. *Триумфът на кучките (Продължението)*. София: Ентусиаст. [Raykova 2021: Raykova, Veneta. *Triumfat na kuchkite (Prodalzhenieto)*. Sofia: Entusiast.]
- Butler 2013: Butler, Jess. For White Girls Only? Postfeminism and the Politics of Inclusion. – *Feminist Formations*, Spring 2013, Vol. 25, No. 1, pp. 35–58.
- Griswold, McDonnell, Wright 2005: Griswold, Wendy, McDonnell, Terry and Nathan Wright. Reading and the Reading Class in the Twenty-First Century. – *Annual Review of Sociology*, Volume 31, p. 127–141.
- Katz 2020: Katz, Dara. Karen, Barbz, Stan, Who? What These Viral Internet Names Mean. – *PureWow*, 12.07.2020, [online] https://www.purewow.com/tech/what-is-a-stan-karen-barbz?utm_source=link_copy&utm_medium=referral [seen 15.09.2024].
- Russel, Slaney 2004: Russel, Daniel, Malcolm Slaney. Measuring the Tools and Behaviors of Sensemaking. – *ResearchGate* [online] https://www.researchgate.net/publication/249902693_Measuring_the_Tools_and_Behaviors_of_Sensemaking [seen 15.09.2024].